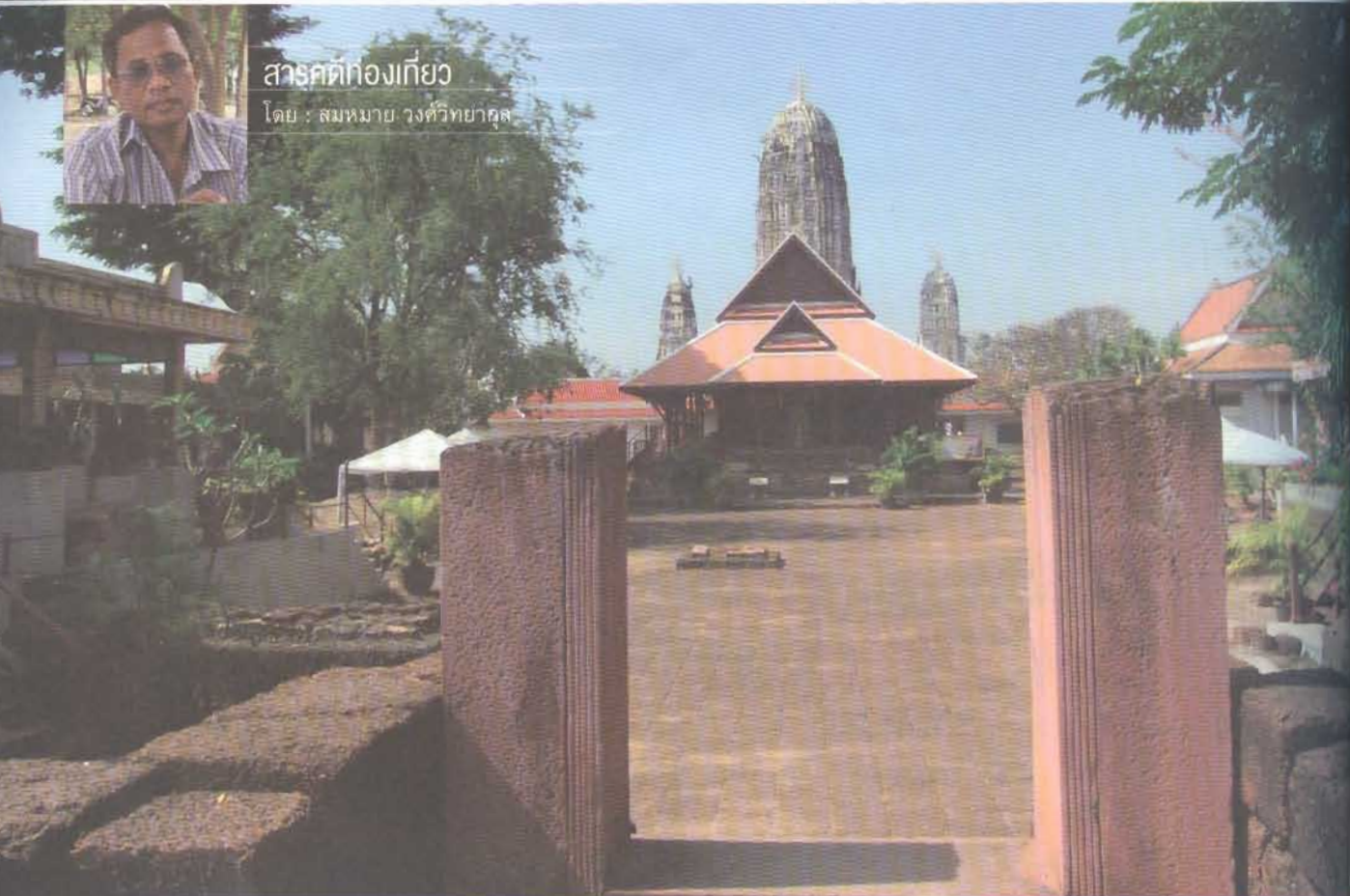

สารคดีท่องเที่ยว

โดย : สมหมาย วงศ์วิทยาคุล

เมืองโอ่งมังกร...ดินแดนโบราณคดีและร่องรอยประวัติศาสตร์

ตอนที่ 2 พระปรางค์งามรมรดกไทย... ดินแดนวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำแม่กลอง

“เมืองโอ่ง” ราชบุรี ดินแดนวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำแม่กลองและสายหมอกแห่งขุนเขาตะนาวศรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ตามสมบูรณด้วยทรัพยากรธรรมชาติเป็นเมืองเศรษฐกิจสำคัญแห่งหนึ่งของไทย และเคยเป็นเมืองเก่าแก่ที่เคยรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิ มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดียได้เผยแพร่วัฒนธรรมศาสนาเข้ามาในดินแดนแถบนี้เมื่อราวปี พ.ศ. 218 ที่สมัยนั้นเรียกกันว่า “ทวารวดี” ซึ่งเขมรก็ได้แผ่อิทธิพลเข้ามาในดินแดนแถบนี้ด้วย ซึ่งปัจจุบันยังมีร่องรอยและหลักฐานแห่งยุคสมัยให้คนราชบุรีภูมิใจ และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเผ่าพันธุ์ของตนได้เป็นอย่างดีจากโบราณวัตถุและโบราณสถานต่างๆ บริเวณถนนเขาสูง ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ตัวเมืองเก่าราชบุรีและที่วัดมหาธาตุวรวิหาร

วันที่สองของการเยือนเมืองราชบุรี ขึ้นเข้าตามปกติในอ้อมกอดวิสัยทัศน์ที่สดชื่น โปร่งใจ แกว่งแขนขาหน้าบ้านอยู่ครู่หนึ่งก่อนจัดการกาแฟและข้าวต้มปลาที่แม่บ้านคนสวย (เมีย) ของเพื่อนประวิทย์เตรียมไว้ให้ตามใจปากเป็นอาหารเช้า แล้วหมกตัวไ้เฝ้าวิหารายอยู่ที่หน้าบ้านจนนาฬิกาบอกเวลา 09.00 น. ประวิทย์เพื่อนรักจึงเชิญผมและเพื่อนขึ้นรถเบนส์ สิ่งข้างคันงาม

“วันนี้จะไปชมศิลปะสถาปัตยกรรมเขมรประยุกต์สมัยทวารวดีที่เมืองเก่าราชบุรีซึ่งทางทิศเหนือของตัวเมืองราชบุรี แต่ออกจากบ้านตอนนี้ผมจะพาไปไหว้ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองก่อน” เขาแจ้งกำหนดการขณะสตาร์ทรถเคลื่อนออกจากประตูบ้าน

บริเวณแนวศิลาแลงกำแพงแก้วด้านทิศเหนือ

พระอุโบสถด้านข้าง

“ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองราชบุรี ประดิษฐานอยู่ใน
ค่ายทหาร “ค่ายภาณุรังสี” กรมทหารช่าง และจังหวัด
ราชบุรี เป็นศาลเจ้าพ่อหลักเมืองหลักใหม่ที่เกิดขึ้น
โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยหลังจาก
ได้โปรดให้ย้ายเมืองจากทางฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง
ทิศตะวันตก) ไปตั้งทางฝั่งซ้าย (ตะวันออก) ของแม่น้ำ
แม่กลองการย้ายเมืองครั้งนี้ได้มีการกำหนดฤกษ์ทำพิธี
ตั้งหลักเมืองด้วยหลักเมืองราชบุรีเรียกกันว่าศาลเจ้าพ่อ
หลักเมืองจึงตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 นั่นเอง” เขาพระเชนด
ณะเลี้ยวรถเข้าอุโมงค์ใต้ทางรถไฟผ่านเข้าประตูค่ายทหาร
ซึ่งเป็นที่ตั้งของมณฑปศาลไปจอดรถใกล้ๆ ศาล

เราเข้าไปไหว้หลักเมืองและปิดทองหลักเมืองด้วยกัน
ทั้งคนต่างอธิษฐานขอพรจากเจ้าพ่อหลักเมืองเพื่อเป็น
สิริมงคลด้วยจิตมั่น เพราะศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเมืองราชบุรีนี้
เป็นที่นับถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนักมีประชาชนไปบูชากราบไหว้
อยู่เสมอไม่ได้ขาด กรมทหารช่างได้จัดเจ้าหน้าที่ของทหาร
อยู่ดูแลความสะอาดเรียบร้อยของศาลฯ และสร้างศาลาทอง
ขึ้นจัดดอกไม้ธูปเทียนไว้บริการประชาชนพร้อมสรรพ
กราบไหว้เจ้าพ่อหลักเมืองเป็นสิริมงคลแล้ว ก็มุ่งหน้าไป
วัดมหาธาตุวรวิหารแหล่งประวัติศาสตร์ และศิลป
สถาปัตยกรรมสมัยทวารวดี ที่อยู่ฝั่งขวาคือด้านทิศตะวันตก
ของแม่น้ำแม่กลอง ที่ถนนเขางู ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดราชบุรี

ณ ดินแดนบริเวณวัดมหาธาตุวรวิหารแห่งนี้ในอดีต
เคยเป็นเมืองโบราณ เป็นเมืองประเภทหัวเมืองมาตั้งแต่
สมัยทวารวดีเดิมตั้งอยู่ที่ ตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี
ต่อมาเมื่อเส้นทางสัญจรทางน้ำดีขึ้น พระเจ้าอู่ทองจึงย้าย
ลงมาสร้างเมืองใหม่ตรงที่เป็นวัดมหาธาตุวรวิหารปัจจุบัน
ย้ายมาอยู่ตรงนี้ตรงกับปลายสมัยทวารวดีตลอดสมัยเชม
ยุคต้น เชมยุคปลาย สุโขทัย อยุธยาจนถึงต้นสมัยรัตนโกสินทร์
ในสมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 จึงย้ายเมืองไป
อยู่ ณ ฝั่งตรงข้ามคือทางทิศตะวันออกตรงเป็นที่ตั้งค่ายทหาร
“ค่ายภาณุรังสี” ในปัจจุบัน ด้วยเหตุผลของการป้องกันข้าศึก
ศัตรู จนถึงรัชกาลที่ 5 ทรงตัดทางรถไฟผ่าใจกลางเมือง
จึงได้โปรดให้ย้ายตัวเมืองกลับมาอยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำ
แม่กลอง ตรงที่เป็นตลาดปัจจุบัน

“วัดมหาธาตุฯ เป็นวัดดอกแดกมีถนนผ่ากลางแบ่งเป็น
เขตพุทธาวาสและสังฆาวาส” อาจารย์ประวิทย์บอกขณะ
เลี้ยวรถเข้าไปจอดชิดซ้ายริมถนนหน้าประตูกำแพงแก้ว
ของวัดฝั่งพุทธาวาสทางขวามือ ซึ่งมองข้ามกำแพงแก้วซึ่ง
ก่อด้วยอิฐศิลาแลงเป็นแนวยาวจะเห็นยอดพระปรางค์องค์
ใหญ่สูงเด่นมีลักษณะคล้ายๆ กับพระปรางค์สามยอดที่จังหวัด
ลพบุรีชะรอยคงจะได้แบบอย่างมาจากศิลปะเขมรทวารวดี
เช่นเดียวกัน

พระอุโบสถถ่ายจากข้างมณฑป

“วัดมหาธาตุแห่งนี้มีประวัติว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 13 เดิมชาวราชบุรีเรียกว่า “วัดหน้าพระธาตุ” บ้างเรียก “วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ” บ้างแต่เดิมไม่สวยงามเหมือนที่เห็นนี้หรอก แต่ต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ 18 วัดนธรรมเปลี่ยนไปเมื่อวัฒนธรรมจากราชอาณาจักรเขมรได้แพร่เข้าสู่ดินแดนเมืองราชบุรี มีการสร้างและดัดแปลงศาสนสถานต่างๆ กลางเมืองราชบุรีขึ้นเป็นพระปรางค์และสร้างกำแพงศิลาแลงล้อมรอบ” อาจารย์ประวิทย์ เริ่มทำหน้าที่ไกด์ที่หน้าประตูทางเข้าบริเวณพระปรางค์

“ที่เห็นเป็นอาณาเขตกว้างขวางใหญ่โตนี้ก็เพราะสร้างขึ้นด้วยความประสงค์ให้ที่พระปรางค์นี้เป็นศูนย์กลางของเมืองตามคติความเชื่อเรื่อง “ภูมิจักรวาลของเขมร”

“ภูมิจักรวาลของเขมร เป็นยังไรไม่รู้จะอาจารย์” เพื่อนผมทะเลาะกลางปถุ้ง ชัดจังหะ อาจารย์ประวิทย์ยิ้มเย้น ๆ มองหน้าเจ้าเพื่อนร่วมเดินทางท่องเที่ยวของผมนักก่อนตัดบทว่า

อาคารประกอบในเขตพุทธาวาส

บริเวณหน้าพระอุโบสถ

“แล้ววันหลังจะเล่าให้ฟังเรื่องมันยาว วันนี้เข้าไปดูในบริเวณพระปรางค์กันเลยเถิดครับ” เขาพูดติดตลกระคนหัวเราะเดินนำผ่านประตูกำแพงแก้วเข้าไป ผมและเพื่อนเดินตามหลังไปด้วยความรู้สึกแปลกตาเหมือนได้เห็นสภาพเมืองโบราณในโทรทัศน์อย่างโรยารังนั้น ห่างกำแพงแก้วเข้าไปประมาณ 10 เมตรที่เห็นอยู่เบื้องหน้าเป็นศาลาโถงยกพื้นสูงชันเดียวไม่มีฝ้าผนังหลังคาทรงไทยโบราณอยู่ในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นอาคารที่สร้างขึ้นใหม่บนซากการก่อสร้างเดิม ฐานด้านล่างสุดก่อด้วยศิลาแลงด้านหน้ามีมุขยื่น หลังคาเป็นเครื่องไม้ ทราบว่า เป็นพระวิหารหลวง ภายในอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นแกนหินทรายขนาดใหญ่ปางมารวิชัย 2 องค์ มีลักษณะการนั่งไม่เหมือนการประดิษฐานของพระพุทธรูปในวิหารวัดทั่วๆ ไป เพราะที่เห็นเป็นพระพุทธรูป 2 องค์ ประทับนั่งหันหลังชนกัน เป็นพุทธศิลปะแบบอยุธยาตอนต้น

“ที่เขาสร้างพระพุทธรูป 2 องค์นั่งหันหลังชนกันนั้นไม่ใช่สร้างขึ้นให้ดูแปลกๆ แบบสนุกๆ นะเพื่อน มีความหมายให้ช่วยระวังภัยอันตราย 2 ด้าน คือ ระวังหน้าระวังหลัง ชื่อพระมงคลบุรี พระศรีนัทร” เขาไขปริศนาธรรม ผมพยักหน้ารับทราบก่อนจะนำดอกไม้ธูปเทียนเข้าไปสักการะกราบไหว้

ลงจากวิหารมองไปทางด้านทิศเหนือไกลออกไปหลายสิบเมตรเป็นกำแพงแก้วศิลาแลงที่บูรณะใหม่สวยงาม ริมกำแพงแก้วซ้ายมือและขวามือเป็นวิหารทราย และที่เห็นตรงหน้าห่างไปสักหนึ่งเมตรกว่าๆ เป็นร่องรอยอิฐก่อเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่พัง มีป้ายกำกับบอกว่าตรงนั้นคือ “แท่นถือน้ำสาบาน” เป็นแท่นตั้งเครื่องสังเวยในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา (น้ำสาบาน) ประจำเมือง

พระปรางค์ประธานและปรางค์บริวาร

บริเวณเขตสังฆาวาสอันร่มรื่น

เดินไปทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นศาลาปูนศิลปะประยุกต์ซึ่งบูรณะขึ้นใหม่ เป็นสถานที่แสดงวัตถุโบราณ "ชิ้นส่วนสลักจากหิน" เดินชมทางด้านทิศเหนือจนถ้วนทั่วใจแล้ว พวกเราก็กลับหลังหันเดินผ่านข้างพระวิหารหลวงไปทางใต้ด้านหลังติดๆ กับพระวิหารเป็นที่ตั้งของพระปรางค์สมบัติล้ำค่าและสำคัญของชาวราชบุรี ภายในระเบียงคดตรงกลางพื้นที่เป็นส่วนที่เป็นพระปรางค์องค์ใหญ่ที่เรียกว่า ปรางค์ประธานและปรางค์เล็กๆ หรือปรางค์บริวารอีก 3 องค์ อยู่บนฐานเดียวกัน เป็นศิลปะประยุกต์แบบผสมผสานศิลปะไทยสมัยอยุธยา มีลวดลายและถนนที่ผมบอกไม่ได้ว่าเรียกว่า ลายอะไรบ้าง แต่บอกได้ว่าโดยรวมองค์พระปรางค์ทั้งหมดมองแล้วสวยงามสง่า ยืนสง่ามีตะบะน่าเลื่อมใส

"พระปรางค์องค์ใหญ่ที่เห็นเป็นสง่านั้น" อาจารย์ประวิทย์เริ่มบริการด้านวิชาการ

"เป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 18 และได้รับการซ่อมแซมเพิ่มเติมในสมัยอยุธยาตอนต้น ราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 ได้มีการก่อสร้างพระปรางค์แบบอยุธยาขึ้นซ้อนทับและสร้างพระปรางค์บริวารขึ้นอีก 3 องค์ บนฐานเดียวกัน มีการตกแต่งองค์พระปรางค์ทั้งหมดด้วยลวดลายปูนปั้นอย่างงดงาม ด้านตะวันออกของพระปรางค์ประธานมีบันไดและชั้นมุขยื่น ภายในเป็นคูหาเชื่อมต่อกับปรางค์ต่างๆ" เขาหยุดอธิบายชี้ไปทางบันไดขึ้นพระปรางค์พร้อมกับสะกิดสีข้างผมให้มองตามมือชี้

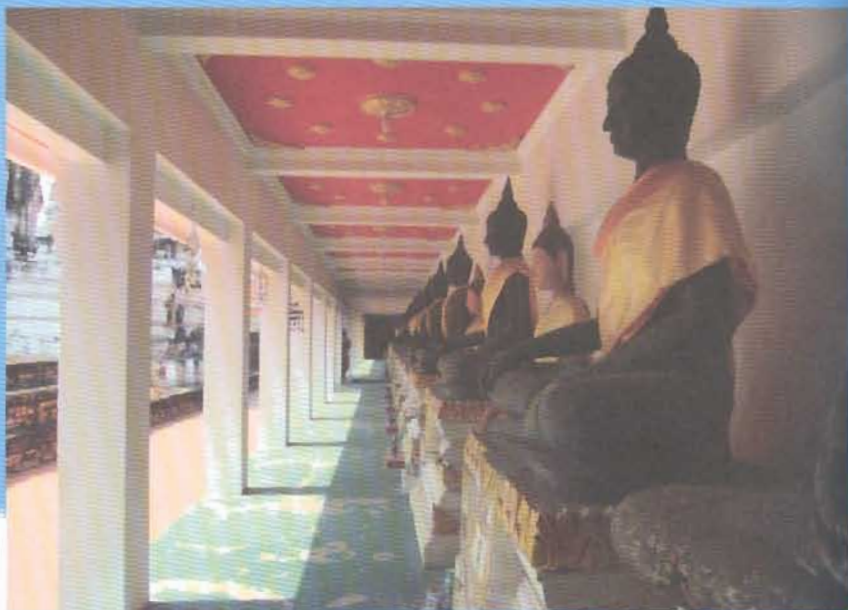
ทางเข้าบริเวณเขตพุทธาวาส

"บนพระปรางค์ประธานผนังภายในทุกด้านมีภาพจิตรกรรมรูปอดีตพระพุทธเจ้า เชื่อกันว่า เขียนขึ้นในสมัยเดียวกันกับการสร้างองค์พระปรางค์ ภาพสวยและมีความหมายในทางพุทธศาสนา" เขาโฆษณา แต่เป็นภาพที่สวยงามและทรงคุณค่ามากในสายตาผมที่ขึ้นไปดู

หน้าพระปรางค์ด้านทิศเหนือมีพระพุทธรูปยืนและพระพุทธรูปนั่งอยู่ในซุ้มซึ่งผมเข้าใจเอาเองว่าเป็นพุทธรูปสมัยทวารวดี องค์นั่งเป็นพระนาครปรกติศิลปะเขมรมีชื่อว่า พระชัยพุทธมงคลและพระพุทธรูปองค์ประทับยืนชื่อ พระอาทิตย์มงคล ในส่วนหน้านี้มีสิ่งที่ผมสนใจอีกอย่างคือระฆังหิน ซึ่งมีลักษณะเป็นแผ่นหินหนาประมาณ 2-4 นิ้ว สร้างขึ้นสมัยเดียวกับพระปรางค์ ลองเคาะดูมีเสียงดังแต่ไม่กังวานเหมือนระฆังทองเหลืองในปัจจุบัน แต่ก็มองเห็นในความสามารถของบรรพบุรุษสมัยหินด้วยความชื่นชม

พระมงคลบพิตร

ส่วนหนึ่งของพระพุทธรูปในระเบียงคต

ในระเบียงนครรอบๆ พระปรางค์ เป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูปปางต่างๆ ที่เก็บมาจากวัดร้างต่างๆ ในเมืองราชบุรี ณ สถานที่นี้จึงเปรียบเสมือนกรุพระพุทธรูปหลากหลายศิลปะ มีทั้งศิลปะทวารวดี เขมร อยุธยาและรัตนโกสินทร์ ขณะที่ เราพากันเดินชมไปรอบๆ พระปรางค์ อาจารย์ประวิทย์ได้ สวมวิญญาณนักศึกษานักเทศน์ให้ความรู้กับเราสองคนว่า

“เมื่อสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองราชบุรีจากฝั่งตะวันตก มายังฝั่งตะวันออก ประชาชนก็ย้ายตามความเจริญไปด้วย ทำให้วัดต่างๆ ทางฝั่งตะวันตกหรือที่เมืองเก่ากลายเป็น วัดร้างมากมายรวมทั้งวัดมหาธาตุแห่งนี้ด้วย ไม่มีพระสงฆ์ จำพรรษาอยู่ยาวนานหลายปีต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวตรงกับ พ.ศ. 2338 มีพระภิกษุองค์หนึ่ง ชื่อ พระบุญมา ได้อุทิศมาเห็นวัดนี้มีสถานที่ที่ร่มรื่น เหมาะ สำหรับปฏิบัติธรรมจึงได้ขอความร่วมมือจากพุทธศาสนิกชน ช่วยกันปิดกวาดซ่อมแซมพัฒนาเสนาสนะต่างๆ จนพื้นดินชีพ เป็นวัดของชุมชนขึ้นอีกครั้ง ในที่สุด วัดมหาธาตุจึงกลับมา เป็นศูนย์กลางของศาสนาเช่นเดิม และยังคงเป็นมาจนถึง ปัจจุบัน” เพื่อนผมฟังจบพยักหน้าหงึกๆ ยกนิ้วหัวแม่มือให้ อาจารย์ประวิทย์เป็นการตอบแทนวิทยาทาน

ออกจากแดนพุทธาวาสข้ามถนนไปอีกฟากฝั่งซึ่งเป็น เขตสังฆาวาสเพื่อไปชมศิลปะสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถ และมณฑปโบราณ

พระอุโบสถของวัดมหาธาตุเป็นโบสถ์โบราณแต่มี การบูรณะขึ้นใหม่ตามรูปแบบเดิมๆ มองดูหลังคา หน้าต่าง และส่วนประกอบต่างๆ แล้วน่าจะเป็นโบสถ์ศิลปะสถาปัตยกรรม ของช่างสมัยอยุธยา

โบสถ์โบราณแห่งนี้ จากหลักฐานทางสถาปัตยกรรม สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ประมาณ พุทธศตวรรษที่ 22 เป็นอาคารถาวรหลังคา 2 ชั้น 3 ตับ เป็นเครื่องไม้ทรงกระเบื้องด้านหน้าและหลังทำพาโลยื่นมา รองรับโครงหลังคาด้วยเสาปูน 3 ต้น ด้านข้างมีชายคาปีกนก โดยรอบฐานอาคารมีศิลปะแบบอยุธยาตอนปลายคือแอ่นโค้ง คล้ายเรือสำเภา หรือแอ่นท้องช้าง ชุ่มประตุนหน้าต่างปั้นปูน ประดับกระຈກเป็นชุ่มหน้านาง ภายในพระอุโบสถประดิษฐาน พระพุทธรูปปางมารวิชัยประทับนั่งบนดอกบัว ด้านหน้า พระอุโบสถห่างไปไม่มากนักเป็นมณฑปประดิษฐาน พระพุทธบาทจำลอง (มิใช่รอยพระพุทธบาท) สร้างด้วย หินทรายสีชมพู ศิลปะอยุธยาอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมมาก พวกเราจึงเพียงแค่เดินดูรอบๆ แล้วอำลามาขึ้นรถเบนส์ ที่จอดอยู่ริมถนนเดินทางกลับไปหาเมนูอาหารปลายี่สก รับประทานเป็นอาหารกลางวัน

